

COĞRAFYA DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI- 2005'E ELEŞTİREL BİR BAKIŞ

Halil İbrahim TAŞ
Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi

Alaattin KIZILÇAOĞLU
Balıkesir Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi

Bu çalışmanın amacı; 2005-Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nı önceden hazırlanan programlar ve gelişmiş ülkelerin programları ile kıyaslamak, programda geçen coğrafi beceriler ile kazanımlar arasındaki ilişkiyi değerlendirilmek ve bütün bunlardan yola çıkarak yeni programın güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymaktır. Coğrafya öğretim programı tetkik edildiğinde, programın getirmiş olduğu başlıca yenilikler ve tespit edilen eksiklikler şunlardır:

Programın getirdiği yenilikler ve güçlü yönleri: Öğrenci merkezli oluşu ve çoklu zekâ kuramını dikkate alması, vizyon ve ilkelerin belirlenmiş olması, her sınıf seviyesinde kazanımlarla ilişkili etkinlik ve açıklamalara yer vermesi, her kazanımın bilgi, beceri ve değer içermesi, beceri temelli yapılandırılmış olması, ölçme-değerlendirme sürecinde yeni uygulamalara yer vermesi, değerlendirmenin sürece göre yapılması.

Programın eksik ve zayıf yönleri: Temel coğrafi becerilerin yetersiz oluşu, açıklamalar kısmında değer ve tutumlara yüzeysel olarak değinilmesi, coğrafi bilginin kullanımı ve yararları konusuna yeterince önem verilmemesi, ölçme-değerlendirme sisteminin yeterince nesnel olmayışı, küresel konulara yeterince ağırlık verilmeyişi, programın yürütülüşünde ebeveynlere düşen görevlerin belirlenmemesi, öğrenme çıktılarını kontrol etmede ebeveynlere yönelik bir rehber bilginin bulunmayışı.

ANAHTAR KELİMELELER

Coğrafya Eğitimi, Ders Programı, Coğrafi Beceriler

A CRITICAL VIEW OF NEW GEOGRAPHY CURRICULUM FOR HIGH SCHOOLS IN TURKEY

Halil İbrahim TAŞ
Balıkesir University Necatibey Education Faculty

Alaattin KIZILÇAOĞLU
Balıkesir University Necatibey Education Faculty

The purpose of this paper is to compare the new geography program (2005) with previous domestic programs and ones in developed countries in terms of its vision, purpose, and content. The paper also aims at presenting a different perspective for people who work for on developing new programs. Finally the paper evaluates the strengths and weaknesses of the new program, in comparison to the other programs.

The strengths of the new geography program is being student centered, multiple intelligence theory focused, openly cleared visions and purposes, configured student skill, and explained evaluation and measurement. On the other hand, the weakness of the program may be lack of geography skills, insufficient explanation of geography context, the blurred explanation of evaluation and measurement, insufficient stress on the global issues, and lack of collaboration with families.

KEYWORDS

Geographic Education, Curriculum, Geography Skills

1. GİRİŞ

Genel olarak, öğrencilerin neleri bilmeleri gerektiğine karar vermek için ders öğretim programları hazırlanır. Her ülkenin ihtiyaç duymuş olduğu coğrafya eğitimi farklıdır. Bu farklılıklar üzerine o ülkenin, dünya üzerindeki yeri, ekonomik gücü, jeopolitik konumu ve diğer öncelikli konular etkilidir. Bazı ülkeler, coğrafya eğitimini çok detaylandırılmış öğretim programları ile yürütürken, bazılarında ise program sadece ders içerikleri ile sınırlandırılmış ve yeterince detaylı değildir. Örneğin, ABD coğrafya programı 18 standarttan oluşmakta olup, bu standartlar ilköğretim birinci ve ikinci kademe ile ortaöğretim seviyelerindeki öğrenciler için ayrı ayrı beceri, hedefler ve çıktıları detaylı olarak açıklamaktadır. Bu standartlar her öğrencinin bulunmuş olduğu sınıf seviyesine uygun, sahip olmaları gereken beceri ve yetenekleri değişik bakış açıları ile açıklamaktadır. Ülkemizde ise 2005 yılına kadar coğrafya ders programları sadece amaçlar ve ders içeriklerinden oluşmakta idi (Ortaöğretim kurumları coğrafya programı, 1983–1992).

Bazı ülkelerin coğrafya programları merkezi ve zorunlu iken (Türkiye gibi), bazı ülkelerde programlar tamamen yerel yöneticilere bırakılmış ve tavsiye niteliğindedir (ABD gibi). Öğretim programlarını merkezi uygulama zorunluluğu olmayanlar ülkelerde aileler, okul, iş dünyası ve yerel yöneticiler programın başarısı için değişik çalışmalar yürütmektedirler.

Ders programlarının uygulanması aşamasında ortaya çıkan aksaklıkların düzeltilmesi, değişen bilgi ve anlayışların programa yansıtılabilmesi amacı ile ihtiyaç duyulan zamanlarda, programlarda düzeltme ve onarım yapılması ve bunun bir döngü halinde sürekli tekrarı gerekir (Güçlü'den aktaran Buldan vd., 2005:176).

Hızla gelişen dünyamızda eğitim programlarının sürekli geliştirilmesi, gelecek nesillere daha çağdaş olanaklar sunmak ve bilinçli vatandaşlar yetiştirmek açısından son derece önemlidir. 2005–2006 eğitim-öğretim yılında ilk kez 9. sınıflarda uygulanan ortaöğretim coğrafya programı ile coğrafya eğitimine yeni bir vizyon kazandırılmaya çalışılmıştır. Diğer derslere ilişkin ders programı düzenlemelerinde olduğu gibi 2005 yılında uygulamaya konan ortaöğretim coğrafya öğretim programının eski programlar ile kıyaslandığında bir takım ciddi değişikliklere yer verdiği açıktır. Coğrafya öğretim programının amaçları aktüelleştirilmeye çalışılmış, vizyon ve ilkeler belirlenmiş, kavram öğretimi, beceriler, değer ve tutumlara değinilmiş, ölçme-değerlendirme sürecinde yeni uygulamalara yer verilmiş, temel öğrenme alanları belirlenmiş, kazanımlar tespit edilerek, bu kazanımlar etkinlik örnekleri ile desteklenmiş ve her kazanımın hangi beceri ile ilişkili olduğu çizelgeler halinde verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, 2005 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'na kabul edilip yayımlanan ve aynı yıl yürürlüğe konan "Coğrafya Dersi Öğretim Programı" belgesinde açıklanan ve şu an bütün liselerimizde kademeli olarak uygulamaya konan programın özelliklerini

inceleyerek, coğrafya eğitimine getirmiş olduğu yenilikleri ve eksiklikleri tespit etmeye çalışmak ve tartışmaktır.

1.2. Kısa Bir Tarihçe

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze, coğrafya eğitimi; ortaöğretim programlarının sürekli bir parçası olmasına rağmen, sürekli değişikliğe uğramıştır. 1980'li yıllara kadar, programlarda sadece içerikler, MEB, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın yayımlanmış olduğu Tebliğler Dergisinde duyurulan içerikler ile sınırlı kalmıştır. 1982 yılından sonra ise, coğrafya programının, her sınıf seviyesi için belirlenen içeriğe ilave olarak genel amaçlar da tespit edilmiş ve coğrafya ders kitapları bu kriterlere göre hazırlanmıştır. Bu durum coğrafya öğretim programlarında köklü değişimin yapıldığı 2004–2005 öğretim yılına kadar sürmüştür. 2005 tarihinde ise, genel eğitim sistemimizdeki değişime paralel olarak, ortaöğretim coğrafya programı da değişmiş ve “Coğrafya Öğretim Programı-2005” başlığı ile yayımlanmıştır. Bu yeni program, coğrafya eğitimi sahasında yapılmış olan en kapsamlı eğitim-öğretim programı olarak görülmektedir. Bu program, dünyadaki birçok ülkenin programının incelenmesi neticesinde, ülkemiz şartlarına uyarlanarak hazırlanmış, öğrenci merkezli ve aktif öğrenme ilkeleri dikkate alınarak, hedefler, amaçlar, öğrenme alanları, beceriler ve değerlendirmeleri içine alan yaklaşık 200 sayfalık bir metin olarak basılmıştır. Bu yönüyle yeni program, ülkemizde şu ana kadar hazırlanan en detaylı coğrafya öğretim programıdır.

1.3. Coğrafya Programlarının Amacı

Coğrafya dersi programlarının amaçlarını çok genişletmek mümkünse de üç maddede özetlemek uygun olacaktır. Bunlar:

1. İçinde bulunduğumuz bu yeniçağda, öğrencileri uluslararası rekabet seviyesine yükseltmek
2. Ülkelerin gelişme ve liderlik pozisyonunu güçlendirip koruyabilmek için küresel ekonomi içerisinde verimli ve sorumlu vatandaş ihtiyacını karşılamak
3. Öğrencileri geçmiş ve gelecek kaygısına kapılmadan, yerel, ulusal ve uluslararası faaliyetlere katılabilen, üretken ve aydınlanmış sorumluluk sahibi ve coğrafyada yeterli nitelikli vatandaşlar olarak yetiştirmek.

1.4. Coğrafya Ders Programları Hazırlanırken Dikkat Edilen Hususlar

Programlar hazırlanırken birçok önemli konu üzerinde durulur. Bunlardan ülkemiz için en önemli ve öncelikli olanı, konu içeriklerinin neler olduğunun tespitidir. Daha sonra ise bu içeriklerin öğrenciye nasıl öğretileceğinin stratejisinin geliştirilip programda yer alması gereklidir. Coğrafya programlarının hedefleri, coğrafi olarak bilgili bireyler yetiştirmektir. Bu

hedefleri yakalamak ve kapsamlı bir coğrafya öğretim programı hazırlamayı zorunlu kılan iki önemli sebep vardır. Birincisi, coğrafi anlamayı her seviyedeki eğitim hayatımızın bir parçası haline getirmek, ikincisi ise coğrafi anlamayı günlük hayatımızın bir parçası haline getirmek. Öğretim programları bu iki sebep doğrultusunda hazırlandığında, coğrafi öğrenme, toplumdaki herkes için istenilen seviyeye ulaşmış olacaktır.

2. ESKİ VE YENİ COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Yeni programda (CÖP, 2005) yapısal değişim olarak öğrenme alanları, etkinlik örnekleri, kazanımlar, açıklamalar gibi yeni öğelere yer verilmiştir. Yeni programda değer, tutum ve becerilerin etkinliklerle kazandırılması esas alınmıştır. Etkinlikler sırasında değer, tutum ve beceriler, öğrenme-öğretme süreci dâhilinde öğretmenin önderliğinde öğrencilerin kendilerince yapılandırılması hedeflendirilmiştir.

2005 programında eski programa (Ortaöğretim kurumları coğrafya programı, 1992) göre önemli değişiklikler söz konusudur. Yeni coğrafya öğretim programında öğrenme alanları; ünitelerinde önünde, içeriğin organize edilmesinde öncelikli etkiye sahip yapısal bir yenilik olarak ortaya konmuştur. Yeni programda 9. sınıftan 12. sınıfın sonuna kadar süren 6 öğrenme alanı oluşturulmuştur. Kazanımlar, etkinlik örnekleri ve açıklamalar ise programda ortaya konan yeni uygulamalardandır. Programda dersin işlenişinde etkinliklere öncelik tanınmaktadır. Etkinlik örnekleri öğretmenlere kazanımlara erişmede örnek teşkil etmekte olup, şartlara göre esneklik tanımaktadır. Açıklamalar bölümü ise kazanım ve etkinliklerin, diğer derslerle ya da ünitelerle ilişkisini ortaya koyma konusunda rehberlik etmektedir.

Eski programda, ana konu başlıkları ile alt başlıklardan oluşturulan standart içerik, öğretmen merkezli yaklaşımın ürünüdür. Yeni programda ise hedeflere “kanıt kullanma”, “animasyonlar”, “İnternet araştırmaları”, “kavram ağları oluşturma”, “CBS uygulamaları”, “araştırma-inceleme gezileri”, “zihin haritaları oluşturma”, “simülasyonlar hazırlama”, “senaryolar kurma”, “drama çalışmaları”, “afiş ve slogan çalışmaları”, “sınıf gazetesi hazırlama”, “sergiler düzenleme”, “reklam hazırlama”, “örnek olay analizi”, “görsel imge oluşturma”, “proje” ve benzeri bazı uygulamalar ile öğretimsel işleri kapsayan etkinlik örnekleri yoluyla ulaşılması amaçlanmıştır. Farklı bir ifade ile eski programdaki standart içerik yerine yeni programda, içeriği standart olmayan, kapsamı ve sınırlılığı birçok faktörlere bağlı olarak değişebilen etkinlik örnekleri ön plana çıkmaktadır. Bu durum yeni programın öğrenci merkezli olması, bilimsel araştırma, keşfetme, bilgiye ulaşma ve yaratıcı düşünme becerisi kazandırmayı ön plana alması ile ilgilidir. Etkinlikler içinde ayrıntı kendiliğinden ortaya çıkmakta, bu süreçte ayrıntının öğrenci tarafından keşfedilmesi beklenmektedir. Yeni programın olumlu yönlerinden biri de öğrenci merkezli oluşunun sonucu olarak öğrencilerin zihinsel ve fiziksel

becerilerini geliştiren etkileşimli ortamlar sağlamasıdır (Semenderoğlu vd., 2005). Yeni program öğrencileri ezberden uzak tutmayı, problem çözmeye dayalı bir eğitim anlayışı getirmeyi, araştırmaya yönelik, bilgiyi edinme yollarını gösteren bir biçimde tasarlanmaya çalışılmıştır. Yeni program ile coğrafya eğitiminde öğretim yaklaşımları açısından ciddi değişimlere gidilmiştir. Yeni program ile öğrenciler öğrenim faaliyetlerine aktif olarak katılmakta, yapılandırmacı bir eğitim anlayışı benimsenmektedir.

Ülkemizde 2005 yılına kadar hazırlanan coğrafya öğretim programlarında sadece amaçlar ve ders içeriklerine yer verilmiş, açıklamalar bölümünde ise öğretim etkinliklerine ilişkin çok genel ifadelerle bir takım önerilerde bulunulmuştur. Oysa yeni coğrafya öğretim programında kazanımlar belirlenmiş ve her kazanıma ilişkin etkinlik örneklerine ayrı ayrı yer verilmiştir. Tavsiye edilen öğretim etkinliklerinin diğer derslerle ya da ünitelerle olan ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

Eski program sonuca (öğrenme ürünü olarak) yönelik bir değerlendirme sistemini benimsemiş iken, yeni program bunun yanında özellikle etkinliklerde ortaya çıkan öğrenme süreçleri sırasında katılım ve performansı değerlendirmektedir. Yeni programdaki değerlendirme araç ve yöntemleri oldukça çeşitlilik göstermektedir (Semenderoğlu vd., 2005, 164). Bunlara örnek olarak, görüşme (mülakat), gözlemler, sözlü sunum, projeler, araştırma kâğıtları, öz değerlendirme, rubric, öğrenci ürün dosyası (portfolyo), performans değerlendirme, kavram haritaları, tutum ölçekleri gösterilebilir.

3. YENİ COĞRAFYA ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA COĞRAFI BECERİ-KAZANIM İLİŞKİSİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yeni coğrafya öğretim programı, davranışçı bir nitelikte olan önceki programın tersine, yapılandırmacı bir eğitim anlayışı ile düzenlenmiştir. Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nın çatısını coğrafi kavramlar, beceriler, tutum ve değerler ile bunlara ait kazanımları sağlayacak şekilde organize edilen Coğrafi Beceriler ve Uygulamalar, Doğal Sistemler, Beşerî Sistemler, Mekânsal Bir Sentez: Türkiye, Küresel Ortam: Bölgeler ve Ülkeler, Çevre ve Toplum öğrenme alanları oluşturur (Ertürk vd., 2005). Bu öğrenme alanlarının içeriğini somutlaştıran kazanımlar ise, öğrenme süreci içinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla öğrencinin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerleri içermiştir. Kazanımların yapısı, yapılandırmacı eğitim anlayışının esasını yansıtmış, her bir kazanımın "beceri, bilgi ve değer" içermesine çalışılmıştır. Kazanımlara, önerilen etkinlikler ve dikkat edilmesi gereken açıklamalar yoluyla ulaşılması hedeflenmiştir (Safran'dan aktaran Şimşek, 2005).

Coğrafya Dersi Öğretim Programı'nda diğer programlarda da verilen ortak becerilerin yanında coğrafyaya ait temel coğrafi becerilere de yer verilmiştir. Coğrafi beceriler, öğrencilerin yaşamlarında, mesleklerinde ve gelecekte de kullanabilecekleri nitelikte hazırlanmaya çalışılmıştır.

Coğrafya öğretim programında 8 temel coğrafi becerinin kazandırılması söz konusudur. Bu beceriler: 1. Harita becerisi, 2. Gözlem becerisi, 3. Arazi çalışma becerisi, 4. Sorgulama becerisi, 5. Tablo, grafik ve diyagram hazırlama ve yorumlama becerisi, 6. Zamanı algılama becerisi, 7. Değişim ve süreçleri algılama becerisi, 8. Kanıt kullanma becerisi. Programda coğrafya konularının hemen hemen hepsinde farklı düzeylerde kullanılabilen bu beceriler, öğrenme alanlarında kazanımların içeriğinin gerektirdiği şekilde, kazanımlara entegre edilerek verilmiştir. Bu şekli ile öğretim sürecinde kazanımın gerektirdiği beceriler kazanımla birlikte verilmesi tavsiye edilmiştir. Coğrafya öğretim programında beceri-kazanım ilişkilerini ortaya koymak amacıyla 3 tablo hazırlanmıştır. Bu tablolardan yararlanarak programda beceri-kazanım ilişkisi değerlendirilmeye çalışılacaktır.

9. sınıflarda “harita becerisi” ve “sorgulama becerisi”ne önem verildiği görülmektedir. Bununla birlikte, “değişim ve süreçleri algılama ve kanıt kullanma becerileri” üzerinde de önemle durulması gerektiği anlaşılmaktadır (Tablo 1). 9. sınıf seviyesinde beceriler içerisinde en az vurgu ise “arazi çalışma becerisi” üzerine yapılmıştır. 10. sınıftaki kazanımlar içerisinde ise, “sorgulama becerisi” ve “harita becerisi”ne yine ağırlık verilirken, “zamanı algılama becerisi” üzerine en az vurgu yapılmıştır. 11. sınıfta ise, “sorgulama becerisi” üzerinde diğer becerilerden çok daha fazla durulurken, en az “gözlem becerisi” ve “zamanı algılama becerisi” üzerinde durulmuştur. 12. sınıfta üzerinde en çok durulması gereken beceri yine “sorgulama becerisi”dir. Bunu “harita ve değişim ve süreçleri algılama becerileri” takip etmektedir. Diğer becerilerde değişik oranlarda bu sınıf seviyesinde açıklanmıştır.

Tablo 2’ye göre; 9. Sınıflarda “Doğal Sistemler” öğrenme alanında coğrafi becerilerin kazandırılmasına daha çok (64 kez) önem verilmişken, en az (9 kez) önem “Küresel ortam: Ülkeler ve Bölgeler” öğrenme alanına verilmiştir. 10. Sınıflarda ise “Mekânsal bir Sentez: Türkiye” öğrenme alanındaki becerilerin kazandırılmasına çok (45 kez) önem verilirken, “Küresel Ortam: Ülkeler ve Bölgeler” öğrenme alanı ile ilgili kazanımlar daha azdır (12 kez). 11. Sınıflarda, “Çevre ve Toplum” adındaki öğrenme alanı ile ilgili kazanımlara çok (40 kez) vurgu yapılırken, “Doğal Sistemler” öğrenme alanı ile ilgili beceriler üzerinde en az (14 kez) durulmuştur. 12. Sınıflarda, “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” öğrenme alanı ile ilgili kazanımlara çok (66 kez) vurgu yapılırken, kazanımlarda en az (15 kez) vurgu “Doğal Sistemler” öğrenme alanı üzerindedir.

Tablo 1: Coğrafya Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Gerektirdiği Coğrafi Becerilerin Her Sınıf Düzeyinde Toplam Sayıları

Beceriler	9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf	Toplam
Harita Becerisi	25	30	24	28	107
Gözlem Becerisi	15	11	3	21	50
Arazi Çalışma Becerisi	9	11	7	6	33
Sorgulama Becerisi	25	32	37	38	132
Tablo, Grafik, Diyagram Hazırlama ve Yorumlama Becerisi	14	18	23	23	78
Zamanı Algılama Becerisi	12	2	4	8	26
Değişim ve Süreçleri Algılama Becerisi	22	20	17	27	86
Kanıt Kullanma Becerisi	22	16	16	17	71
Toplam Beceri Sayısı	144	140	131	168	-

Tablo 2: Coğrafya Öğretim Programında Öğrenme Alanları ve Her Sınıf Düzeyinde Kazanımların Gerektirdiği Coğrafi Beceriler ile Kazanım İlişkisi

ÖĞRENME ALANI	DOĞAL SİSTEMLER				BESERİ SİSTEMLER				MEKÂNSAL BİR SENTEZ: "TÜRKİYE"				KÜRESEL ORTAM: ÜLKELER VE BÖLGELER				ÇEVRE VE TOPLUM			
	9	10	11	12	9	10	11	12	9	10	11	12	9	10	11	12	9	10	11	12
Sınıf	9	10	11	12	9	10	11	12	9	10	11	12	9	10	11	12	9	10	11	12
Kazanım Sayısı	15	7	4	3	3	10	7	4	7	13	10	12	3	3	6	9	3	3	14	11
BECERİLER	SINIF DÜZEYİNDE COĞRAFI BECERİ SAYISI																			
Sınıf	9	10	11	12	9	10	11	12	9	10	11	12	9	10	11	12	9	10	11	12
Harita Bec.	13	5	2	3	2	7	5	2	7	12	8	10	3	3	6	9	-	3	3	4
Gözlem Bec.	8	6	1	2	1	2	1	2	3	-	-	7	-	-	-	6	3	3	1	4
Arazi Çalışma Bec.	2	4	1	1	-	2	3	1	4	2	2	4	-	-	-	-	3	3	1	-
Sorgulama Bec.	12	7	4	3	3	7	5	4	7	13	9	12	3	2	6	9	-	3	13	10
Tablo, Grafik, Diyagram Bec.	3	2	1	3	-	5	6	2	5	7	4	8	3	1	3	7	3	3	9	3
Zamanı Algılama Bec.	5	-	-	-	1	1	-	-	6	-	-	6	-	1	-	2	-	-	4	-
Değişim ve Süreçleri Algılama Bec.	10	4	2	1	2	8	2	3	7	5	2	12	-	3	4	5	3	-	7	6
Kanıt Kullanma Bec.	11	5	3	2	2	3	5	2	6	6	5	7	-	2	1	1	3	-	2	5
Toplam Beceri Sayısı	64	33	14	15	11	35	27	16	45	45	30	66	9	12	20	39	15	15	40	32

Tablo 3'e göre; 9. sınıftan, 12 sınıf sonuna kadar öğrenme alanı kazanım ilişkilerine bakıldığında, kazanımlar içerisinde en fazla vurgunun "coğrafi sorgulama becerisi" (132 kez) ve "harita becerisi" (107 kez) konularına yapıldığı görülmektedir. Buna karşılık, en az vurgunun ise "arazi çalışma

becerisi” (33 kez) ve “zamani algılama becerisi” (26 kez) üzerinde yapıldığı görülmektedir.

Tablo 3. Coğrafya Öğretim Programında Öğrenme Alanlarına Göre Coğrafi Beceri-Kazanım İlişkisi

ÖĞRENME ALANLARI	DOĞAL SİSTEMLER	BEŞERİ SİSTEMLER	MEKÂNSAL BİR SENTEZ: “TÜRKİYE”	KÜRESEL ORTAM: ÜLKELER VE BÖLGELER	ÇEVRE VE TOPLUM	TOPLAM KAZANIM SAYISI	Beceri/ Kazanım Sayısı % Oranı
Top. Kazanım Sayısı	29	24	42	21	31	147	100
COĞRAFİ BECERİLER	ÖĞRENME ALANLARINA GÖRE TOPLAM COĞRAFİ BECERİ SAYILARI						
Harita Bec.	23	16	37	21	10	107	72
Gözlem Bec.	17	6	10	6	11	50	34
Arazi Çalışma Bec.	8	6	12	-	7	33	22
Sorgulama Bec.	26	19	41	20	26	132	90
Tablo, Grafik, Diyagram Bec.	9	13	24	14	18	78	53
Zamani Algılama Bec.	5	2	12	3	4	26	18
Değişim ve Sürekliliği Algılama Bec.	17	15	26	12	16	86	60
Kanıt Kullanma Bec.	21	12	24	4	10	71	48
Top. Bec Sayısı	126	89	186	80	102		

Yukarıdaki üç tablonun ışığında, aşağıda Coğrafya Öğretim Programı’nda farklı düzeylerde kullanılabilen 8 temel coğrafi becerinin, kazanımların içeriğinin gerektirdiği şekilde, kazanımlarla ne kadar entegre edildiği hususu değerlendirilecektir.

1. Harita Becerisi: Öğrencilerin bilgi toplayıp, analiz etmede ve bilgiyi mekânsal olarak sunmada haritaları nasıl kullanacağını bilmelerini ifade eder. Harita becerisi gelişmiş bireylerin mekânsal algılama düzeyi de gelişmiştir. Öğrencilerin haritaları nitelikli bir biçimde okuyup, kavramaları yakın çevresi ve küresel ölçekteki mekânsal bilgileri daha iyi analiz etmeleri anlamını taşır. Bu nedenlerle programda kazanımlara erişmede harita becerisine ağırlık verilmesi (%72) yerinde bir uygulamadır (Tablo 3). Harita becerisini kazanmış öğrencilerin, mekânı iyi okuyup, analiz edecek ve daha çabuk ve başarılı çözümler üreteceklerini düşünürsek, bu beceri üzerinde çok durulmasının önemi daha anlaşılacaktır. Öğrencilerin mekânsal algılama ve zihinsel haritalarının gelişmesi için bu kaçınılmazdır.

2. Gözlem Becerisi: Gözlem becerisi öğrencilerin, gözlemlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilmesine, olay ve olgular arasında ilişkileri algılayabilmesine, gözlediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilmesine ve bağdaştırabilmesine,

gözlediklerini araştırmalarında veya gelecekle ilgili planlamalar yapmada kullanabilmesine, benzer olaylarla ilişkilendirme ve tekrar aynı olayla karşılaştığında ne yapması gerektiğine yönelik davranış geliştirebilmesine yardımcı olur. Coğrafya eğitimi, gözlemlerin belli bir disiplin çatısı altında nasıl yapılabileceği hususunda öğrencilere gözlem becerisini kazandırmayı hedeflemektedir. Kazanımların %34'ünde gözlem becerisine yer verilmiştir (Tablo 3). Gözlem becerisi kuvvetli olan bireyler, kendileri ve toplumları içinde verecekleri kararların daha doğru olacağı açıktır. Bu nedenle bu oranın %50'nin üzerinde olması gerekirdi.

3. Arazi Çalışma Becerisi: Arazi çalışmaları sınıf dışında yapılan coğrafi çalışmaları kapsamaktadır. Coğrafyada arazi çalışmaları bilimsel laboratuvar çalışmaları niteliğindedir. Programda kazanımların sadece %22'sinde arazi çalışması becerisine yer verilmesi ciddi bir eksiklik (Tablo 3).

4. Coğrafi Sorgulama Becerisi: Bu beceri ile öğrencilerin karşılaştıkları olaylar ile ilgili coğrafi sorular sorabilmesi ve bunları coğrafi olarak analiz edebilmeleri kastedilmektedir. Öğrencilerin olaylara eleştirel olarak bakabilmeleri ve bunun sonucunda doğru kararlar vermelerine yönelik beceriler kazandırmak coğrafi sorgulamada zaruri hususlardır. Bu beceri ile öğrencilere sorgulamacı ve eleştirel bir tutum kazandırmanın esas alındığı görülmektedir. Bu nedenle programda kazanımlara erişmede bu beceriye yeterince önem verilmesi yerinde bir uygulamadır.

5. Tablo, Grafik ve Diyagram Hazırlama ve Yorumlama: Bu beceri ile öğrenciler uygun veri seçimi ve sınıflandırılması yapabilir, kesitler oluşturabilir, tablo, grafik ve diyagramları uygun yerlerde kullanabilir, yorumlayabilir ve sentezleyebilir. Bu beceriye programda yeterince (%53) yer verilmiştir (Tablo 3).

6. Zamanı Algılama Becerisi: Doğa ve insana ait süreçler açısından farklı zaman algıları vardır. Coğrafya dersi öğretim programında bu beceriyle öğrencilere; jeolojik süreçlere ait zaman algısı, yıllık, mevsimlik ve günlük süreçlerle ilgili zaman algısı, tarihî süreçler ile ilgili zaman algısı, ekolojik döngüler ile ilgili zaman algısı kazandırılmaya çalışıldığı ifade edilmektedir (CÖP, 2005). Kazanımlara erişmede programda en az (%18) ihtiyaç duyulan beceri zamanı algılama becerisidir. Kazanımların içerikleri tetkik edildiğinde bu beceriye yeterince yer verildiği düşünülmektedir.

7. Kanıt Kullanma Becerisi: Coğrafi olay ve olgularla ilgili doğa ve insan süreçlerine ait kanıtlar birincil, ikincil veya doğrudan araziden elde edilebilir niteliktedir. Örneğin, jeolojik süreçlere ait fosil, taş veya tektonik vb. bir doğa unsurunu kanıt olarak kullanma, iklim süreçlerine ait kanıt kullanma, tarihî, sosyal, ekonomik ve politik olay ve olgulara ait kanıt kullanma gibi (CÖP, 2005). Bu beceriye de kazanımların içeriği doğrultusunda programda yeterince yer verildiği düşünülmektedir.

8. Değişim ve Sürekliliği Algılama Becerisi: Bu beceri şu süreçleri içerir (CÖP, 2005): Benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan değişim ve

sürekliliği algılama, mekândaki değişim ve sürekliliği algılama, coğrafi süreçlerdeki değişim ve sürekliliğin nedenlerini sorgulama. Bu beceriye de programda gereken önem (% 60) verilmiştir (Tablo 3).

4. YENİ PROGRAMIN GÜÇLÜ VE ZAYIF YÖNLERİ

Çağın gereksinimlerine cevap veremeyen, uygulanan düzenlemelerin etkili sonuç vermediği eski coğrafya öğretim programının reform niteliğinde yapısal ve köklü değişime uğratılması kaçınılmaz bir durumdur (Semenderoğlu vd., 2005). Bu çerçevede Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu ve uygulamaya koyduğu coğrafya öğretim programı (9-12.sınıflar) olumlu karşılanabilir. Ancak yeni öğretim programının olumlu yönlerinin yanında tartışmaya açık taraflarının da bulunduğu gerçektir. Aşağıda programın güçlü ve zayıf yönleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Güçlü Yönleri:

- Program yol gösterici bir rehber özelliğindedir. Etkinliklere çok önem verilmiş ve birçok etkinlik örnekleri gösterilmiştir. Program ölçme ve değerlendirme çeşitleri ve nasıl yapılacağını açıklamaktadır. Ayrıca üçüncü öğrenme alanı olan “Mekânsal Bir Sentez: Türkiye” konusuna ilişkin her sınıf seviyesinde birçok kazanım mevcuttur.
- Artık, yeni program ile derinliği olmayan çok sayıda kavram ve ilkeyi öğrenme, rutin problemleri çözebilme, ezber bilgi ve yazılı materyallerden bilgiyi aynen aktarma ve öğretmen merkezli yaklaşımın önemi azalmıştır. Programın öğrenci merkezli oluşu, çoklu zekâ kuramını dikkate alması önemli bir artıdır.
- Bilgiyi ezberleme değil, öğrenme ve öğretme sürecine aktif katılım esastır.
- Esnek yapısı ile çağımız bilgi toplumuna uygun özelliklere sahip olması bir avantajdır.
- 9.sınıftan 12. sınıfa kadar 6 öğrenme alanının birbirleri ile bütünlük sağlıyor olması önemlidir.
- Programda görsel unsurlar bakımından zengin olması zaruri olan coğrafya ders kitapları ve kılavuz kitaplarının büyük ebatta basılmasının uygun görülmesi yerinde bir uygulama olarak dikkati çekmektedir.
- Yeni programda yönelik düzenlemeler ve uygulamalardan anlaşıldığı üzere tüm ortaöğretim öğrencilerinin temel coğrafya eğitimi almalarına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Ders kredilerinin artırılması coğrafya bilimi adına sevindirici olup, yeni düzenleme ile örneğin genel liselerde haftalık toplam (sosyal bilimler, Türkçe-matematik, fen bilimleri alanları)

coğrafya ders saati 16 saatten 28 saate çıkarılmıştır.

- Yeni coğrafya öğretim programının genel amaçlarına nasıl ulaşabileceği hususunda etkinlik örneklerine yer verilmesi yeni programın bir artısı olarak düşünülebilir.
- Yeni programda, öncekinde olduğu gibi konu ya da ünite biçiminde değil de, belirlenmiş olan öğrenme alanları, kazanımlar, bunlara ilişkin etkinlikler ve ilgili beceriler çerçevesinde ortaya konulmuştur. Program, problem çözümünü destekler bir içeriğe büründürülmüştür.
- Programın açıklamalar bölümü hangi kazanım ve etkinliğin ne şekilde öğrenilip, öğretileceğinin sınırlarını belirlemiş, bunların hangi değer ve becerilerle takdim edileceği belirtilmiştir.
- Program beceri temelli yapılandırılmaya çalışılmıştır. Programda 8 farklı coğrafi becerinin öğrencilere kazandırılması esas alınmıştır.
- Yapılandırmacı yapıya sahip olan coğrafya öğretim programında değerlendirmenin sonuca göre değil, sürece göre yapılması programın daha işlevsel olmasını sağlamıştır.
- Programda öğrenci merkezli yaklaşımlar temel alınmaya çalışılmıştır. Öğrencinin bilgiyi ezber yoluyla edilgen bir şekilde değil, öğrenme-öğretme sürecine aktif katılarak öğrenmesi esas alınmıştır.
- Programın kazandırmayı hedeflediği bilgi, beceri, tutum ve değerler organize edilirken, öğrencilerin günlük ve meslek yaşantıları yoluyla hayata taşınabilir nitelikte olmasına gayret edilmiştir.
- Programda değerlendirme ile sadece öğrenme ürünü değil, öğrencilerin öğrenme süreçleri de izlenmeye çalışılmıştır.

Zayıf Yönleri:

- Tespit edilen en önemli eksikliklerden birisi; yapılması önerilen etkinliklerle ilgili uyarılarda bulunulurken ders içi ilişkilendirmelere yeterince önem verilmemiş olmasıdır.
- Programın açıklama bölümünde, öğretmen konuları sevdirmek için gezi yazısı, hikâye, hatıra gibi edebi ürünleri okumaya teşvik edici olmalı denilmekte; fakat hem kazanımlar hem de etkinlikler içerisinde bu konuda her hangi bir açıklamaya yer verilmemiştir.
- Programın hedefi, belirlenen becerileri açıklamak olduğuna göre; hayatın her alanını kapsadığını söyleyemeyiz; çünkü sekiz temel beceri hayatın her alanını kapsamaz.
- Öğrencilerin milli duygularını geliştirmeye, Cumhuriyet sevgisi ve

demokrasi bilincini aşlamaya önem verilmiştir; fakat bunlar etkinlikler vasıtası ile verilmeye çalışılıp kazanımların içerisine konulmamıştır.

- Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma; eleştirel ve yaratıcı düşünme, iletişim ve empati kurma gibi beceriler, coğrafi beceriler içinde yer almaktadır; ancak ne etkinlikler içerisinde ne de açıklamalar kısmında bunlara değinilmemiş, sadece 8 temel beceri ile sınırlandırılmıştır.

- Sorumluluk bilinci ve diğerleri, insana ve doğaya yönelik değerler ve tutumlar, etkinlikler, kazanımlar ve açıklamalar içerisinde açıkça verilmemiştir. Programın geliştireceği kazanımlar olarak sunulmuştur.

- Özellikle gelişmiş ülkelerin standart ve programları, öğrencinin uluslararası rekabet seviyesine getirmeyi amaçlamakta fakat bizim programımızda bu konuda herhangi bir vurguya yer verilmemektedir.

- Öğrenme alanları ve kazanımlar incelendiğinde programımızda; harita becerisinin kazandırılmasına büyük önem verildiği görülmektedir. Ancak, 11. ve 12. sınıflarda “çevre ve toplum” öğrenme alanında bu kazanıma hiç yer verilmemiştir. Gözlem becerisi ve arazi çalışma becerisini kazandırmaya yönelik çok fazla çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir.

- Yaşam boyu coğrafya belgesinde (GFL, 1994) var olan altı öğrenme alanından “coğrafyanın kullanımı” maddesi, bizim programımızda hiç geçmemektedir. Bunun olmaması bazı sakıncalar oluşturabilir. Coğrafyanın faydaları, bir bütün olarak geçmişini anlayıp, günümüz yorumlamamıza ve gelecek için nasıl planlar yapmamız gerektiğini göstermesi açısından önemlidir. Fakat en önemli özelliği, dönüt vazifesi görmesidir. Program açısından bu alanın yokluğu, bu özelliklerin de yokluğu demektir.

- Ölçme-değerlendirme sistemi yeterince nesnel değildir. Çeşitli zekâ tiplerine sahip öğrencilerin süreç bazlı değerlendirebilmesi için öğretmene yardımcı gelişmiş rehberlik hizmetleri gerektirmektedir (Semenderoğlu vd., 2005).

- Çeşitli ve zengin öğretim materyalleri gerektirmesine karşın bunların temin edilmesi ve hazırlanması için alt yapı yetersizdir. Ders kitaplarına ek olarak diğer öğretim materyallerinin temini, hazırlanması büyük ölçüde öğretmene bırakılmıştır (Semenderoğlu vd., 2005:164).

- “Coğrafi beceriler ve uygulamalar” öğrenme alanı diğer beş öğrenme alanı ile ilişkili olup, ayrıca bir öğrenme alanı olarak verilmesi uygun değildir. “Coğrafi beceriler ve uygulamalar” öğrenme alanı diğer tüm öğrenme konu ve temaları ile entegre durumda ise bu ilişki kendi içinde bir düzenleme ile verilebilirdi.

- Programda genel amaçlar, açıklamalar bahsinden sonra verilmiştir. Açıklamalar söz konusu genel amaçları gerçekleştirmek maksadıyla düzenlendiğinden amaçlar ifade edildikten sonra açıklamalara yer verilmesi daha yerinde olacaktır. Programın genel amaçları programda yer alan tüm

kazanımları kapsayacak şekilde düzenlenmelidir. Ancak programda yer alan kazanımların tümü tetkik edildiğinde bazı kazanımlara genel amaçlar içerisinde değinilmediği anlaşılmaktadır.

- Programda “ölçme değerlendirme” başlığı altında verilen metinler programa bu bölümde bir pedagoji kitabı izlenimi vermektedir. Bu genel ölçme-değerlendirme bilgilerine coğrafya öğretim programında yer verilmesi uygun değildir.
- Bazı gelişmiş ülkelerin programlarına bakıldığında, onların programında küresel konulara daha ağırlık verildiği görülmektedir. Bizim programımızda da küresel konular artırılabilirdi (Taş, 2002).
- Ailelerin coğrafya eğitiminde öğrencilerin hedeflere ulaşım ulaşımadığını kontrol görevi önemlidir. Aileleri bir şekilde işin içine katmak gereklidir. Yani aile çocuğunun öğrenim seviyesinden hangi basamakta olduğunu bilemez; yalnızca hangi hedeflerin kazandırılacağından haberdar edilebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yeni coğrafya öğretim programı ile coğrafya eğitiminin yeniden yapılandırılması önemli bir aşama olarak değerlendirilebilir. Programın müspet yönleri üzerinde değinmekten ziyade zayıf yanları üzerinde değerlendirme yapmak yararlı olacaktır. Bunlar sırasıyla gözden geçirildiğinde aşağıdaki sonuçlara erişilmiştir:

Programda coğrafyanın faydaları adı altında bir metne yer verilebilirdi. Program, öğrencilere coğrafyanın geçmişi anlamalarına, günümüzü yorumlamalarına ve gelecek için planlar yapmalarına nasıl katkıda bulunduğuna ilişkin bilgiler içermelidir.

Kazanımların gerçekleştirilmesine ilişkin optimum kazanım süreleri haftalık olarak planlanıp, programda sunulabilir. Programda ideal işleniş süreleri tabloların içerisinde verilebilir. Öğretmen şartlara göre kazanım sürelerini kendisi belirleyebilir. Ancak yine de bağlayıcı olmayacak şekilde uygun süreler tablolarda verilebilirdi.

Programın genel amaçları, programda yer alan tüm kazanımları kapsayacak şekilde düzenlenmelidir. Tablolara kazanımların hangi amaçla ilişkili olduğunu ifade etmek amacıyla, ilgili kazanımın karşısına programda yer alan amacın başındaki numara verilebilir.

Üniversiteye giriş sınavlarının programın uygulanmasını olumsuz yönde etkilemesine izin verilmemelidir. Yeni program süreci değerlendirmeye yönelik hazırlanmıştır. Ancak öğrenci seçme sınavının daha ziyade sonucu, ürünü değerlendirmesi çelişkilerin ve sıkıntılı doğmasına neden olabilir. Yeni program bünyesinde ölçme değerlendirmenin sağlıklı olabilmesi için rehberlik servisinin ve hizmet içi eğitimin daha etkin kılınması

gerekmektedir.

Dünyamız 20. yüzyılın sonu ve 21. asrın başında sosyal, siyasi, ekonomik ve kültürel açıdan ciddi değişimlere sahne olmaktadır. Yeni program çalışmalarında küreselleşme terimi ile ifade edilen ve toplumları derinden sarsan sürecin ihmal edildiği düşünülmektedir. Küreselleşme sürecinin algılanmasında coğrafya disiplini de önem arz etmektedir. Coğrafya eğitiminde coğrafyanın içeriği de göz önünde bulundurularak küreselleşmenin getirdiği değişimler ve bunun toplumumuz üzerindeki etkilerini de gözden geçirmek gerekmektedir. Öğrencilerin küreselleşmenin sonuçlarının ülkemizi ve yerel çevremizi siyasi, ekonomik, kültürel olarak nasıl etkilediğini bilmesi ve bunlara karşı nasıl bir duruş sergileyecekleri önemli bir husustur. Küreselleşme, uluslararası organizasyonlar, kültürler arası etkileşim, kültürler arası hoşgörü gibi kavramlar üzerinde süregelen tartışmalar içerisinde coğrafya eğitimine önemli görevler düşmektedir. Küreselleşmenin etkisiyle beliren yeni değerler ve bu değerler doğrultusunda öğrencilerin yetiştirilmesi, coğrafyanın görevleri arasındadır. Coğrafya Öğretim Programı'nın bu yönüyle yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

Programın gerektirdiği her türlü eğitim öğretim materyallerinin okullarda bulundurulması hususunda gereken çalışmalar hızla yapılmalıdır. Okul ve sınıf ortamları yeni coğrafya öğretim programına uygun hale getirilmelidir.

KAYNAKLAR

- Buldan, İ., Aktürk E., Aytaç S.** (2005). *Uygulanan Sosyal Bilgiler Öğretimi Programına Öğretmen Yaklaşımları ve Yeni Programdan Beklentiler*, II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 26-28 Mayıs) ne sunulan bildiri, Van, Türkiye.
- CÖP** (Coğrafya Dersi Öğretim Programı) (2005). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Ertürk, M., Girgin, M.** (2005). Standartları Bakımından Coğrafya Müfredat Programlarının Karşılaştırılması, *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı: 13.
- GFL** (Geography For Life) (1994). *National Geography Standards* Washington: Developed on behalf of the American Geographical Society, Association of American Geographers, National Council for Geographic Education and National Geographic Society.
- Güçlü, Y.** (2004). *İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Ders Grubu Derslerinin Müfredat Programlarına Eleştirel Bir Bakış*, 1. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (15-17 Mayıs)'ne sunulan bildiri, Ankara, Türkiye.
- Ortaöğretim Kurumları Coğrafya Programı** (1983). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Tebliğler Dergisi*, Sayı:5639, Ankara.
- Ortaöğretim Kurumları Coğrafya Programı** (1992). Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, *Tebliğler Dergisi*, Sayı:2357, Ankara.
- Semenderoğlu, A., Gülersoy, A. E.** (2005). *İdeal Sosyal Bilgiler Öğretimi Programı Arayışında Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi*, II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 26-28 Mayıs) ne sunulan bildiri, Van, Türkiye.
- Şimşek, A.** (2005). *İlköğretimde Tarih Öğretimi Açısından 1998 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Karşılaştırılması*, II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi (Yüzüncü Yıl Üniversitesi, 26-28 Mayıs) ne sunulan bildiri, Van, Türkiye.
- Taş, H. İ.** (2002): Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye'nin Ortaöğretim Kurumlarındaki Coğrafya Eğitiminin Karşılaştırılması, *Marmara Coğrafya Dergisi*, Sayı:6, İstanbul.